

АЛБЕРТ ВАЛЕНТИНОВ

ИЗПИТ

Превод от руски: Николай Кетибов, 1978

chitanka.info

— Лъжеш непрекъснато, лъжльо! — с треперещ глас каза Ирка и за всеки случай подсмръкна, с което се приведе в състояние на „бойна готовност“ — сега вече можеше да ревне веднага, когато потрябва.

— Не лъжа! — отхвърли обвинението Рой и се изплези. — Твоята няня ще умре и толкоз! Питай когото искаш!

— Не е няня, а е Нян! — изхълца Ирка. — Той, а не тя!

Рой презрително мушна ръце в джобовете.

— „Нян“! Няма такава дума! Ти дори не знаеш, че роботът не е той, нито е тя, а се навираш да спориш!

Досега никой не беше правил забележка на шестгодишната Ирка, че се отнася малко свободно към граматиката. Пък и нейната майка наричаше робота Нян. Очевидно по тази причина упрекът ѝ се стори страшно обиден и тя най-после заплака.

— Ревла-а, ревла-а! Ревла-крава-а! — Рой за подскача около нея на един крак. През есента щеше да постъпи в първи клас, затова от дън душа презираше плачливите деца.

Продължавайки да реве, Ирка сграбчи шепа пясък и го хвърли в лицето му. Сега вече ревяха и двамата, Ирка по-силно — от страх заради извършеното. За да прекратят скандала, дотичаха майките и роботите. Въпреки че роботите бяха по-близо, майките дотичаха по-скоро.

— Колко си лоша, Ира! — каза майката на Рой, енергично навеждайки сина си над голям съд с вода, донесен от съобразителния робот.

— Вашият не е по-добър — непрекъснато дразни момичето! — отвърна Иркината майка. — Пък и миенето ще му бъде от полза.

Майката на Рой ядосано натисна главата на сина си във водата така, че той пусна мехури, и го повлече, гръмогласно излагайки своите възгледи за „влиянието на улицата“.

И тъй, победи чисто женският отбор.

— А защо лъже, че Нян ще бъде претопен? — захленчи Ирка, за да предотврати родителския гняв.

Седнаха на разноцветна пластмасова пейка, където от чуждите погледи ги скриваше плътна люлякова стена.

— Що за израз! — възмути се майката. — Не бива да казваш „лъже“, тази дума е лоша.

— А ако лъже-е... — упорито проточи Ирка.

— А ако не лъже? — строго попита майката и Ирка уплашено млъкна. — Ако Нян не издържи изпита, действително ще го изпратят за претопяване.

Ирка започна да сумти застрашително.

— Не хленчи! Така е прието. Роботите трябва непрекъснато да се усъвършенствуват. А Нян е много стар. Живее у нас още от времето, когато бях малка като теб. Тогава отговаряше напълно на изискванията, а сега... — Майката вдигна рамене и мъгляво добави: — Изискванията бяха други. Той има ограничен брой клетки, които отдавна вече са запълнени.

Ирка ревна пак — стана ѝ много страшно.

— Ще имаш друга бавачка, значително по-добра.

— Не искам друга, не искам! — плачеше Ирка.

— Стига! — Майката повиши глас и Ирка млъкна веднага. Когато маминият глас стане такъв, по-добре е да не ѝ се противоречи. — Нян е железен, груб и знае само старинни приказки. А ти ще имаш кибернетична бавачка, нежна и ласкава като Танината. Ето я там! Виждаш ли колко е симпатична?

През пролука в люляковия гъсталак майката показва изящна млада жена, която седеше на пейката заедно с две също такива миловидни приятелки. И трите ентусиазирано работеха с джобни синтезатори — създаваха красива детска дреха и оживено разговаряха.

— Да-а, тя никак не играе с Танка, само ѝ се кара! Ето Танка се е покатерила на дървото, а тя не я вижда...

— Ако бракуват Нян, непременно те имаш такава! — отсече майката и стана от пейката. — И ние не искаме да сменяме Нян, щом си свикнала с него, обаче няма как... — Майката целуна Ирка и поправи панделчицата ѝ. — Време е да отивам на работа, а ти бягай да играеш! Само да не се търкаляш по пясъка!

Майката спря до пейката с роботите и строго каза нещо. Светлорусата бавачка остави синтезатора настрана и неохотно тръгна да свали Танка от дървото.

Децата играеха на война с такрийците. Ирка обичаше много тази игра и не отстъпваше никому ролята на смелия Предводител на цивилизаторите, който през отровните мъгли на планетата Такрия пробива път със своя отряд. Особено ѝ харесваше момента, когато в схватка с плюещите пиявици Предводителя красиво издига ръце и пада

с вик: „Напред, момчета!“. Харесваше ѝ се, защото тогава настъпваше почитателна тишина и в тълпата цивилизатори се втурваше изплашеният Нян. Силните му ръце вдигаха Предводителя, отърсваха пясъка от него, а накрая го награждаваха с ласкаво желязно шляпване.

Обаче днес Предводителя остана здрав и читав. Цивилизаторите с цената на големи загуби се промъкнаха през гъмжащото от електрически змии блато, отблъснаха атаката на страшните харпии и се скриха под огромна скала, на която бяха залегнали коварните такрийци. Точно в този момент Предводителя заяви, че няма да играе повече. Изоставените цивилизатори заклеймиха дезертьора, а Ирка бавно тръгна по пътеката и започна да къса машинално кичури люляк.

Сега злите екзаминатори подобно на зли такрийци влачат Нян, нейния добър стар Нян, към огромна, кръвожадно зинала пещ, която се тресе от бушуващите в нея пламъци. На Ирка все още не ѝ се беше случвало да я изпитват, обаче си ги представяше именно така.

В блатата на Такрия новият Предводител гръмко окуражаваше цивилизаторите, половината от които вече бяха унищожени от отровните слюнки на пиявиците. Ирка позна кресливия глас на Рой. Сърцето я заболя от обидата, че за Предводител са избрали тъкмо него.

— Да-а, на ужким всеки може, а ти опитай наистина! — произнесе тя завистливо, когато забеляза, че нейният неприятел командува доста добре.

Пътеката свърши. Тук се излизаше на улицата — две пластмасови колонки, а между тях — празно място. Досега за Ирка то беше по-твърдо от каменна стена — категорично ѝ беше забранено да се отдалечава сама от детската площадка. Но как трябва да постъпи храбрият предводител, ако загива приятел?... И то какъв приятел!...

Точно отсреща, до края на тротоара, стоеше колонка за повикване на коли. Ирка беше виждала хиляда пъти как го правят възрастните. И като пое колкото може повече въздух, тя се втурна и с двете ръце натисна копчето. На колонката светна лампичка — поръчката е приета. В Иркия характер имаше една черта, която вече тревожеше родителите ѝ — вземеше ли решение да направи нещо, момичето не поглеждаше назад. Така стана и сега — безстрашно се качи за миг в сивата „костенурка“, която спря до колонката. Роботът-шофьор не се усъмни никак във възрастта на пътничката.

— Откарайте ме, моля, там, където роботите държат изпити! — помоли Ирка, ниско наведена към микрофона, сякаш не беше сигурна, че шофьорът ще я види през стъклената преградка.

„Костенурката“ потегли рязко и се закова на едно място. Шофьорът се обърна заинтригуван — рубиновите му зеници горяха по-ярко от обикновено — и попита неуверено:

— Извинете, вие човек ли сте или робот?

— Човек съм! — с достойнство отговори Ирка. — Не се бавете, моля! Много, много, много бързам.

„Костенурката“ летеше по улиците и просто режеше въздуха. На покрива ѝ мигаше червена лампа — сигнал за бедствие — и всички коли веднага и правеха път. Именно така възприе шофьорът думите „много, много, много бързам“. Мярнаха се и отминаха назад разноцветните жилищни райони, прошумоля горската бариера, която отделяше жилищната част на града от административната, и ето вече насреща израстваше и се приближаваше към Ирка сто и двадесет етажната грамада на Учебния комбинат за работи.

Тежките врати бавно се разтвориха. Момичето влезе плахо във вестибюла, издържан в сиви, спокойни тонове. Той беше огромен и празен. Сивобелите плочки на пода, големи до Иркините крака, нататък ставаха по-малки, а в далечината, при стълбата, изглеждаха като пощенски марки. Ирка трябваше да се изкачи по тая стълба, но колко страшно е да се мине тичешком през огромната празна зала, където всяка стъпка кънти високо-високо като зловеща гръмотевица! На няколко крачки от нея светеше малка стъклена будка „Информация“. Обаче там седеше робот, а Ирка като всички деца се страхуваше мъничко от непознатите работи. Затова не зададе никакъв въпрос, а оправи поличката си и през глава се изкачи на втория етаж. Спря да си поеме дъх и да се ориентира.

Въпреки че една от стените на коридора беше цялата от стъкло, там цареше полумрак — развълнувани работи затулваха светлината. Извършваше се ежегодното преатестиране. Роботите ходеха по коридора на групи или сами, докосвайки се с рамене. Ехтеше звън като на рицарски турнир. Някои стояха неподвижно до прозорците като тъмни статуи, други, вдигнали глави към тавана, боботеха нещо под нос — същински студенти по време на сесия. И зениците на всички горяха много ярко.

Тук господствуваше могъщият инстинкт за самосъхранение, заложен в роботите в онова далечно време, когато били малко, а стрували скъпо. Сега той е нещо повече от обикновен инстинкт.

Изведнъж всички застанаха нащрек. Настива тишина и роботите започнаха безшумно да се отдръпват към стените. Ирка неспокойно се засуети — не разбираше защо така припряно се освобождава средата на коридора. Тя не виждаше нищо страшно в малката количка-кресло с три колелца, която се приближаваше бързо към нея, ала за всеки случай също се дръпна настрана.

Количката зави рязко пред една от класните стаи, вратата се отвори широко и пак се затвори след нея. Няколко минути по-късно се показва отново. Сега в креслото седеше робот. Във фигурата му вече нямаше нищо живо. Количката бавно потегли в обратната посока и роботите безмълвно я изпроводиха с поглед — последен поздрав към осъдения. Не го съжаляваха — серийните работи не познават съчувствието. Ако не отговарят на изискванията, за теб пътят е един-единствен... Пък и рано или късно всеки ще се озове на неговото място.

Ако беше по-голяма, Ирка щеше да разбере какво става. Щеше да знае, че производството на работи е достигнало такъв стадий, когато модернизацията на остарелите модели вече е просто икономически нецелесъобразна — изработването на нов механизъм струва по-евтино. И ето че страшното кресло откарваше скъсания на изпита робот към пещта.

Но Ирка за щастие не знаеше това и спокойно мина край количката. Затича се по коридора, като надзърташе в класните стаи.

В някои от тях онези, които държеха изпит, хвърляха тревожни погледи към секундомера, изчисляваха орбитите на звездолетите, като вземаха предвид и влиянието на всичките небесни тела. В други чрез биотокове те управляваха работата на грамадни синтезатори, от чиито рупори излизаше гъст черен дим и се материализираше във всевъзможни, понякога твърде примамливи неща. Ирка ахна, когато по пода със звън заподскача малък велосипед с антигравитатори — нейната мечта.

Изкачи се на третия етаж, после на четвъртия. Видя странни неща. Пред очите ѝ една калканна стена бавно изчезна и в златисто сияние, като се въртеше и разпръскваше искри, в класната стая влезе,

плувайки, непозната планета. Малка като глобус, но с толкова ясни очертания, че можеше да се различат и планини, и реки, дори и градове. Щом отвори още една врата, момичето се вцепени от ужас. В кървавочервен разлят цилиндър, който трепереше между два магнита, без да докосва пода, стоеше чудновато същество. Имаше три ръце и три крака, а глава изобщо нямаше. В горната част на гърдите святкаха три кръгли очи, разположени като триъгълник, а между тях страшно тракаше огромен хищен клюн. Чудовището погледна свирепо. Ирка изпищя и си плю на петите.

Дойде на себе си чак във вестибюла. Вратите бавно се раздалечиха и я пуснаха да излезе. Тя стъпи в светлата ивичка на тротоара и... бавно дръпна крака си. Предводителя не би постъпил така.

Момичето въздъхна и отиде при будката за справки.

— Кажете, моля, къде домашните работи държат изпити?

— По коя специалност? — равнодушно попита фризираната и лакирана жена-киборг, която се оглеждаше в ръчно огледалце и разбутваше къдриците си, за да бухнат.

Ирка поправи машинално панделчицата и уточни:

— Той е бавачка, моята бавачка.

— Кой е индексът?

За щастие момичето помнеше индекса:

— ХТЩ-384-ОПР-585.

Отговорът прозвуча почти веднага:

— Седем етаж, седемстотин четиридесет и втора стая. Изпитът на вашия робот е започнал преди три минути и двадесет и осем секунди.

След минута и половина Ирка беше пред класната стая.

Възрастен човек на нейно място щеше да помисли сериозно, преди да бутне вратата с табелка „Провеждат се изпити“. Не защото това би било, да речем, опасно за живота, ако изпитваният работи например с високочестотни полета. В такъв случай вратата няма да се отвори. Просто, ако влезе, ще отклони вниманието на работещите и ще наруши нормалния ход на изпита, тоест ще извърши крайно нетактична постъпка. Не може да се каже, че Ирка не знаеше това. Отлично го знаеше и дори постоя един миг, но упорито тръсна панделката и с два скока се озова при своя Нян.

Веднага разбра, че му е лошо. Мощната фигура на работа се беше някак си свила и размекнала, по тялото се търкаляха капки горещо масло. Ирка здраво обхвана крака му и за всеки случай заплака — инстинктивно разбираше, че сълзите са нейното най-силно оръжие.

Членовете на изпитната комисия, смаяни, скочиха от местата си. Бяха трима — хора, а не роботи — и се държеха съвсем по човешки: глупаво се питаха един друг какво значи всичко това, вместо да се обърнат направо към виновницата за суматохата. Най-последно някой се досети да ѝ подаде чаша с вода.

Ирка я отблъсна капризно и размазвайки сълзите си по бузите, извика:

— Вие сте зли! Няма да ви дам моя Нян, няма да го дам!

Екзаминаторите неволно се усмигнаха, обаче веднага направиха сериозни физиономии.

— Извинявайте — строго започна председателят на комисията, — но, без да засягам въпроса, имате ли право да влизате тук, позволете да ви обърна внимание, че вашият робот не знае дори такива елементарни курсове, като „Теория на диференцираната микротрансформация по отношение на приказките“ и „Теория на качественния преход на интонациите в приспивните песни“.

— Много важно! — процеди Ирка с великолепно презрение. — И аз не ги знам.

Председателят разпери ръце от учудване и рухна в креслото, молейки с поглед за помощ. Но кой можеше да му помогне? Като забеляза, че противникът е смутен, Ирка премина в настъпление:

— Без Нян няма да си отида! Или заедно в къщи, или заедно за претопяване!

Тя потръпна, като си представи страшната пещ, и зариде горчиво, безнадеждно.

Нян не можа да издържи това. Инстинктът на детска бавачка задействува безпогрешно и точно. Железният колос, който можеше да изтръгне дърво с корените, предпазливо вдигна момичето на ръце и започна да му пее тихо приспивна песен. Неговият глас беше груб и дрезгав, но Ирка престана да плаче и се успокои.

Членовете на комисията се съвещаваха нервно в ъгъла.

— Тази привързаност към работа е просто удивителна...

— Да, да, особено в наше време, когато всеки се стреми да получи нов модел. Честна дума, аз дори се трогнах...

— Но моля ви, та той не знае теорията...

— Да, но практиката, практиката... Пък и, колеги, прощавайте за бунтовните мисли, за какво е на бавачката теорията? Не, не, аз не я отричам, естествено и все пак съгласете се: за да се изтрива носът на детето...

— Е-е, вие, извинявам се, преувеличавате... Теорията, безспорно, е необходима. Въпросът се заключава само в това: имаме ли право да травмираме детската психика...

Нян пееше и люлееше на ръце момичето. Вече му беше все едно какво ще решат тия чорлави, развълнувани същества.

Членовете на комисията заеха отново местата си зад масата. Председателят се изкашля многозначително и като разпери объркано ръце, кой знае защо, заговори шепнешком:

— Вижте какво, работете... Комисията, така да се каже, сметна за възможно...

... На улицата Ирка се разсмя:

— Да бягаме по-скоро, да не се отметнат!

За миг яхна Нян и закачливо го пришпори с пети.

А в това време членовете на комисията поред подписваха акта.

— В края на краищата ние днес последен път... От утре приемат роботите — мрачно каза един.

— Да, момичето имаше голям късмет — обади се друг. — Ако беше дошла утре...

Председателят мълчаливо събираше документите.

Публикувано във вестник „Орбита“, броеве 23,24/1978 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.